

**Az atlaszhasználat változatos fejlesztési feladatai
a különböző életkori szakaszokban, földrajz órákon**

– Fejlesztési terv –

Projekt tagjai:

Darabos Kata

Gerlang Vivien

Andó Eszter

Bacsóné Palocsán Gréta

Bevezetés

*“Elöttem van észak, hátam mögött dél,
balra a Nap nyugszik, jobbra pedig kél.”*

Vagy mégsem?...

Egy hasznos mondóka, persze csak annak, aki tudja, hogyan kell megfelelően alkalmazni, tudja, hogy milyen beállítás esetén igaz.

A térbeli tájékozódás egyik legfontosabb segédeszköze a térkép, így jobb, ha közelebbről is megismerkedünk vele. De térkép sem egyféle van, mindig a célnak aktuálisan megfelelőt használjuk. A térképgyűjtemények a földrajz tanulása és tanítása során szükségszerűen nagy szerephez jutnak. A továbbiakban ezek használatának lehetséges fejlesztési feladatait mutatjuk meg az egyes életkori szakaszokban. Munkánk során egy - a földrajz tantárgyhoz köthető - fejlesztési programot állítottunk össze, mely 5-10 évfolyamos diákok számára készült. Ennek megírásánál a Nemzeti Alaptanterv és a kerettantervek voltak segítségünkre és szolgáltatták az alapot. Sok konkrét feladatot írtunk az általunk készített fejlesztési tervbe, mert úgy gondoljuk, így még kézzel foghatóbbá válik mindaz, amit az elméleti bevezetőben bővebben kifejtünk. A tervezet kidolgozásánál nagy hangsúlyt fektettünk a különböző témakörök egymásra épülésére is.

A projektünk során ezek mellett arra a kérdésre is kerestük a választ, hogy jelenleg a közoktatásban milyen az atlaszok alkalmazási köre. Szerettük volna feltárni, hogy hogyan és milyen gyakorisággal, milyen témakörök feldolgozásánál, vagy mely konkrét feladattal kapcsolatban használják manapság a diákok az atlaszt, illetve a tanárok milyen módon használtatják a térképgyűjteményt. Ennek vizsgálatára az interjú és a kérdőíves megkérdezés módszerét alkalmaztuk.

A kérdőíveket 8. és 10. osztályokban töltöttük ki a diákokkal, két, egymástól eltérő jellegű iskolában. Ezzel az volt a célunk, hogy megnézzük, hogy ebben a két évfolyamban illetve két iskolában, milyen gyakran használják a gyerekek az atlaszt, akár az órakon, akár az órára való felkészülés során. Ezen kívül kíváncsiak voltunk még arra is, hogy ezekben az osztályokban a diákok mennyire sajátították el az atlaszhasználattal kapcsolatos alapvető képességeket és mennyire ismerik a térképgyűjtemények felépítését.

A diákokon kívül az őket tanító tanárokkal is beszélgettünk a témáról. A kérdéseink főleg arra vonatkoztak, hogy mennyit használtatják a diákokkal az atlaszt, milyen típusú feladatokat szoktak adni a térképgyűjteménnyel kapcsolatban. Kíváncsiak voltunk mindezek mellett arra is, hogy mekkora hangsúlyt fektetnek a tanárok az atlaszhasználattal kapcsolatos készségek fejlesztésére.

A projektmunka során a legfőbb akadály az volt, hogy sajnos kevés olyan szakirodalmat találtunk, mely a témával foglalkozik. Ebből kifolyólag az elméleti bevezetőben nagyban támaszkodtunk a saját tapasztalatainkra és az eddig az egyetemen megtanult elméleti anyagra. Reméljük ez nem von le projektünk értékéből.

A munka végén a projekt bemutatását egy ppt segítségével tervezzük. Ebben szerepelnének a kutatási eredményeink és következtetéseink. Ezen kívül nagyon kíváncsiak vagyunk arra, hogy csoporttársainknak milyen élményeik vannak a témával kapcsolatban, így ezt is szeretnénk beépíteni a bemutatónkba, akár élménybeszámoló formájában.

Elméleti háttér

Az atlaszhasználat egy meghatározó tevékenység a földrajzórán. Jó tudni azonban, hogy ezzel milyen képességeket fejlesztünk, milyen jártasságokat, készségeket alakítunk ki diákjainkban. Ennek tudatosításánál az életkori szakaszok jellemzőinek figyelembevétele sem elhanyagolható.

Röviden a képességekről, készségekről, jártasságokról. A földrajz teljes megértéséhez, megtanulásához is nagy szükség van különböző típusú úgynevezett tudáselemek megismerésére. Ilyenek a képi, az ismeret és a képesség jellegű elemek. A képességek mindig valamilyen konkrét tudáselemhez, tudáselemekhez kapcsolódóan alakulnak ki, nem is feltétlenül egy tantárgyon belül. Sőt, ahhoz, hogy működőképes legyen, sokszor több tantárgy együttműködése szükséges. Ezeket a képességeket a Nemzeti Alaptanterv csoportosítja. A négy alapképességen kívül (olvasás, írás, számolás, általános gondolkodás) számunkra azok lényegesek, melyek a földrajz tantárgyban kifejezetten megjelennek. Ilyen a térbeli és időbeli tájékozódás, az információszerzés/gyűjtés, a kommunikációs és a problémamegoldó képesség. Ezek fejlesztése, kialakítása a földrajzoktatás során kiemelt szerepet kap. Nagyon fontos azt is tudatosítanunk, hogy a képesség a személyiség egy része, nem velünk született, ebből

következik, hogy fejleszthető. Főleg erre vonatkoznak a földrajztanár feladatai is, de fontos tudni, hogy a képesség fejlődése igen lassú folyamat.

A képességek kialakítását tekintve a különböző tevékenységek gyakorlásának van a legnagyobb szerepe. Ezen belül is három fő személyiségfejlesztési területet tudunk elkülöníteni. Az affektív célok legfőbb jellemzője, hogy feladata nemcsak a téma megértése, hanem annak szeretete is (ezt érthetjük magára a földrajz tantárgy szeretetére is). A kognitív célok mindig arra irányulnak, hogy a tanuló egy adott tudáselemet minél jobban begyakoroljon, illetve tudatosítsa annak alkalmazását. A motoros célok pedig a manuális mozgások begyakorlására utalnak.

Az elsajátítandó tudáselemeket az úgynevezett tudatossági szintjük alapján is csoportosíthatjuk. Ezen belül négy fő kategóriáról beszélhetünk. Ezek a ráismerés, az ismeret, a megértés, valamint az alkalmazás. Itt mindig az egymásra épülés a lényeges. Így tudjuk elkülöníteni két fő szintjét az ismeretek elsajátításában és alkalmazásában, mégpedig a jártasságokat és a készségeket.

A jártasságok esetében tulajdonképpen arról van szó, hogy a tanuló tudja a megoldási módot az adott problémára, ismeri azt, de még nem képes automatikusan végrehajtani. A földrajz oktatása során igen sok olyan dolog, tudás, ismeret van, melyeket a tanulóknak a jártasság szintjére kell emelni. Az atlaszhasználattal kapcsolatban a legfontosabb ilyenek a térképen való egyszerű mérések elvégzése; az időjárási térképek elemzése; a térképen és ezzel együtt a terepen való tájékozódás; a logikai és szemléleti térképolvasás; az atlaszban lévő tematikus térképek összehasonlítása, különböző összefüggések meglátása, felismerése. Ezekon kívül a kiemelt képességfejlesztési feladatokat maga a Nemzeti Alaptanterv is meghatározza.

A készség abban különbözik a jártasságtól, hogy itt már nincs tudatos felidézés a cselekvés során. Így működik például a szemléleti térképolvasás készsége is, tehát nem kell tudatosan felidézni az ismeretet ennek során. Ez lehetőséget teremt arra, hogy a diák a feladatmegoldás közben annak egészére koncentráljon. A készségek elsajátításának három leírt módja ismert: az analízáló - szintetizáló, a globális és a transzferális tanulás. Lényeges, hogy a gyerekekben kialakuljanak a fent említett készségek, azonban figyelniük kell arra, hogy azokban az esetekben, mikor a feladatban nagy szerepe van a gondolkodásnak (pl.: logikai térképolvasás), a diák ne készség szinten oldja meg a feladványt. Ezen kívül fontos észben tartanunk, hogy a képességek és készségek igen összetett és bonyolult rendszerek, így a tanítás során ennek megfelelően kell viselkedni.

A képességeket manapság a tantervek képességfejlesztési feladatokként adják meg, ezek alapján az atlaszhasználathoz alapvetően két fő képesség kapcsolódik, az időben és a

térben való tájékozódás. Természetesen az ezekhez szervesen kapcsolódó készségek és jártasságok kialakítása is igen lényeges.

A topográfiai ismeretek elsajátításához és a térbeli tájékozódás képességének fejlesztéséhez elengedhetetlen a térképek és az atlaszok használata. Az egyik legfőbb feladat ebben az esetben a térképen és a térképpel való tájékozódás képességének kiépítése és erősítése. Fontos megjegyezni azonban, hogy a térképismerettel kapcsolatos készségek nem egyeznek meg a topográfiai ismeretek elsajátításával. Ettől függetlenül a topográfiai ismeretek átadása is lényeges feladat. A térképekkel kapcsolatban a térképolvasás kifejezetten fontos. Három szintjét különböztetjük meg: a szemléleti, a logikai és a komplex térképolvasást, melyek tulajdonképpen ugyanúgy egymásra épülnek, mint a földrajzi fogalmak, földrajzi nevek tanítása.

A földrajzi szakismeret és tudás megszerzésének egyik legfontosabb eszköze maga az atlasz. Nagyon lényeges tehát, hogy a diákok ismerjék a térképgyűjteményt. Ebben kiemelkedő szerepe van a tanároknak. Foglalkozni kell azzal, hogy a gyerekek minél többet használják az atlaszt és annak tartalma megfelelően rögzüljön a fejükben. Nagy figyelmet kell fordítani az atlasz általános felépítésének megismertetésére is. Ez azért hangsúlyos, mert több fajta atlissal találkozhatnak a diákok a tanulmányaik vagy mindennapi életük során, de tudniuk kell mindegyikben eligazodni. (pl: A jelkulcs nagy valószínűséggel eltérő a különböző kiadótól származó térképgyűjtemények esetében, de az esetek nagy hányadában az atlaszban való elhelyezkedése nem változik.) Ahhoz, hogy az atlissal kapcsolatos képességek megfelelően kialakuljanak, fontos, hogy a tanár mindig csak olyan ismeretet osszon meg a diákokkal, melyeket nem találnak meg a térképgyűjteményekben.

A fent említett főbb készségek kialakításában természetesen nemcsak az atlaszok vannak a tanárok segítségére, hanem a falitérképek, a nagy méretarányú térképek, turista térképek, munkatérképek, körvonalas térképek, tematikus térképvázlatok és a távérzékelés fejlődésével elérhetővé vált eszközök, felvételek is. Ezekkel azonban a téma konkrétsága miatt nem foglalkoztunk kiemelten.

Meghatározó szempont a térképek alkalmazásával kapcsolatban, hogy a tanulók milyen, úgynevezett mentális térképpel rendelkeznek, tehát milyen kép van a gyerekek fejében a térről. Fontos tudni, hogy a mentális térkép mindig eltér a valóságtól és minden diáknál más és más. A tanítás folyamatában tehát erre is tekintettel kell lennünk.

A különböző képességek és készségek kiépítésénél az egyik leglényegesebb szempontot az életkori sajátosságok jelentik, hiszen a térbeli és időbeli tájékozódásnak is megvannak a maguk speciális, kiemelkedő életkori szakaszai a fejlődés alapján.

A térbeli tájékozódásnál három fő szintet különíthetünk el. Az első a 6-8 éves kor közötti, mikor a gyermek csak egymástól elkülönült helyekként képes értelmezni a tereket és nem látja azok összekapcsolódásait. A következő szint 9-11 éves korra tehető, mikor már látja a kapcsolatokat, de nem teljes egészükben. A harmadik szakasz 12-15 éves kor között figyelhető meg, amikor a gyerek már a térbeli kapcsolatrendszert teljes valójában, összetettségében látja.

Az alapján, hogy milyen a gyerekek egyéni fejlődése, a kognitív térképezés fejlődését, kialakulását is szakaszokra oszthatjuk. Az első lépcső 0-2 éves korig tart, mikor a gyermek saját magát állítja középpontba, ennek megfelelően helyezi el a tárgyakat is maga körül. Ez az ún. érzékszervi - mozgásos vagy más néven topologikus szakasz. A második szint 2-7 éves korig tart átlagosan. Ez a műveletek előtti gondolkodás szintje, ami még mindig egocentrikus, de a térábrázolás sokkal precízebb. 7-12 éves korra a konkrét műveletek szintje tehető. Ekkor az énközpontúság sokkal kevésbé jellemző. Már képesek arra, hogy a dolgokat más nézőpontból szemléljék. 12-15 éves kor között formális műveleti szakasról beszélünk, ahol a gyerekek már képesek teljesen elvonatkoztatva gondolkozni.

Az időben való tájékozódásnál ugyanígy figyelniük kell a különböző életkori sajátosságokra.

Összegezve tehát fontos kiemelni, hogy a különböző képességek kialakítása a földrajzoktatásban is hangsúlyos. Ezeknek a nagy része a térképekkel és az atlaszokkal kapcsolatban jelenik meg a követelményrendszerekben. Lényeges, hogy minél többet használják a gyerekek az atlaszokat, hogy ezek a képességek megfelelően ki tudjanak fejlődni. Ezeken kívül nélkülözhetetlen még, hogy a különféle képességek kialakításánál mindig vegyük figyelembe az életkori sajátosságokat, valamint tartsuk szem előtt a készségek, képességek, ismeretek egymásra épülését.

Projektnapló

A projekt kezdetén nagyon fontosnak tartottuk, hogy minden héten legyen egy olyan nap, amikor mindannyian ráérünk és meg tudjuk beszélni, mire jutottunk a feladatainkban. Ez a nap a hétfő lett. A projekt témájának kiválasztása után először szeptember 23-án ültünk össze, hogy megbeszéljük, hogy pontosan mit is szeretnénk csinálni, másnapra pedig elkészült a vázlatos projekttervünk is.

Ezután a legfőbb feladatunk a témánkhoz kapcsolódó szakirodalmak keresése volt. Ez nem volt egyszerű feladat, mert sajnálatos módon kevés a releváns irodalom, de sikerült megoldanunk. Közben mindannyian azon gondolkodtunk, hogy milyen kérdéseket tegyünk fel a kérdőívekben és az interjúkban, melyek a projektünk kutatási részének alapját adják. Ezen kívül már elkezdtünk a fejlesztési terven is dolgozni.

Október elsejére már meg is voltak a kérdéseink és ezen a hétfőn össze is raktuk belőlük a kiküldendő anyagokat. A héten Eszter és Gréta nagy erőfeszítések árán elintézték, hogy melyik iskolákban tehetjük fel a kérdéseinket. Így már csak a nyomtatás volt hátra, melyet Vivi nagyon gyorsan meg is oldott.

A következő héten, szintén hétfőn, újra találkoztunk és megbeszéltük, hogy a projekt eddig ki nem dolgozott részfeladatait ki - ki fogja elvégezni és megegyeztünk a projekt és a prezentáció formai tulajdonságaival kapcsolatban is.

A következő két hét hétfőjén sajnos különböző elfoglaltságok miatt csak keveset tudtunk beszélni személyesen a projektről, de az interneten folyamatosan tartottuk a kapcsolatot és informáltuk egymást, főleg a kérdőívekre és az interjúkra fókuszáltunk.

Az őszi szünet alatt sajnos szintén nem tudtunk személyesen találkozni, de a Google Drive segítségével együtt sikeresen megszerkesztettük a projekt beadandó részének bevezető és elméleti háttér részét.

November 7-én már újra teljes odafigyeléssel tudtunk a projekttel foglalkozni, ekkor megbeszéltük a kérdőívek és az interjúk kiértékelésének módját és hogy ezek milyen formában kerüljenek be a beadandóba. Ekkor a fejlesztési terünk is már majdnem készen volt.

November 14-én már csaknem végeztünk a fejlesztési tervvel és a kérdőívek és interjúk elemzésével. Már csak a projekt írásbeli részének csinosítása, szerkesztése és összeállítása volt hátra.

Ezzel 14.-e után folyamatosan foglalkoztunk vele, és a beadás előtt néhány nappal már csupán az utolsó simítások, a formázás volt hátra.

A kérdőívek kiértékelése

Az atlasz használatának megfelelő megtanulása nélkülözhetetlen a térképolvasás képességének kialakulásához, így miután az elméleti háttérrel megismerkedtünk fontosnak tartottuk, hogy közelebbről is megvizsgáljunk egy-két iskolát, hogyan vélekednek ebben a

témában. Az általunk összeállított kérdőív kérdései két nagyobb csoportra bonthatóak: diákok atlaszhasználati képességei és a tanár atlaszhasználtatása. A kérdőív összeállításánál igyekeztünk minél szélesebb körben megismerni atlással kapcsolatos tevékenységeiket, legyen szó órai munkáról, vagy otthoni felkészülésről. Válaszaikat egytől ötig tartó skálán kellett bejelölniük, magukra vonatkozóan, mennyire érzik igaznak az egyes állításokat. Az utolsó kérdéseinkre saját véleményük szerint válaszolhattak, mit gondolnak az atlaszhasználat fontosságáról. Mindezekkel azt szeretnénk volna felmérni, hogy a diákok mennyire vannak tisztában azzal, mennyi témában tudják felhasználni az atlaszt, és milyen formában, valamint mennyire érzik ennek fontosságát.

Az általunk megkérdezett 8. és 10. osztály válaszai több pontban is eltérnek egymástól, mely az életkori sajátosságok, valamint a földrajz tananyag témáiból is adódhatnak. Az órai atlaszhasználatot tekintve a nyolcadik osztályos tanulók egyöntetűen azt vallották, hogy szokták az óra keretein belül használni, míg a 10. osztályosok ezt már közepesre, vagy egyáltalán nem jellemző tevékenységnek jelölték meg. Ehhez a tényhez persze nagyban hozzájárul a két korosztály tananyagának különbsége, hiszen a regionális földrajz keretein belül a tanárok is sokkal fontosabbnak érzik a térképek folyamatos használatát, valamint az atlasz ismeretét a jelkulccsal együtt.

Hasonló eltérést tapasztalhattunk a kérdőívekben a házi feladat és az atlaszhasználat összefüggésében is, ugyanis a fiatalabb korosztály valamivel több olyan otthon elvégzendő feladatot kap, melyben az atlasznak is szerepe van, ugyanakkor egyik csoport sem bővelkedik az ilyen típusú házi feladatokban. Ennek ellenére fontos lenne a térképek összefüggéseinek egyéni értelmezése és következtetések levonása mindkét korosztálynak képességeikhez mérten, hiszen ezek folyamatos alkalmazása a tananyaghoz kapcsolódóan folyamatosan segíti a térképolvasási képesség fejlesztését. Úgy gondoljuk, olykor a tanárok is megfélekednek róla, hogy nem csak a térkép, mint tananyag, valamint a regionális földrajz tekintetében lehet atlaszt használni, hanem a gazdasági mutatók akár országok közötti és országon belüli eltéréseit is sokkal jobban meg lehet figyelni, melyekre már magyarázatot is könnyebb lehet így találni.

Az atlaszon belüli tájékozódás, objektumok megkeresése egyik korosztály számára sem jelent gondot, viszont a jelmagyarázat folyamatos használatára rá vannak szorulva még a 10. osztályos tanulók is. Általában a különféle atlaszok jelkulcsai kevésbé térnek el egymástól, a diákoknak nehézséget okoz a piktogramokat jelentésükkel összekötni, a jelkulcs segítségére mindkét korosztálynak szüksége van. Ebben az esetben talán sokat segíthet, ha elmagyarázzuk, egy-két jel miért olyan, amilyen (gondolhatunk itt gyártási körülményekre)

színre vagy éppen alakra, melyből már következtetni lehet jelentésére akkor is, ha nem tudjuk pontosan mit is jelent az adott piktogram. Mindezen technikák hozzájárulnak ahhoz, hogy a diákok magabiztosan és szívesen használjanak atlaszt tanulásuk során.

Fontosnak tartottuk azt a szempontot is megvizsgálni, hogy a térképolvasási képességeiket mennyire képesek az osztálytermi körülmények között, falitérképen, valamint gyakorlatban, egy turistatérképen alkalmazni. A diákok saját bevallásuk szerint, mindkettő esetben megállják a helyüket, tehát nem okoz gondot számukra a térkép gyakorlati alkalmazása. Ehhez képest a megkérdezett tanárok árnyaltabbra festik le ezt a képet, ugyanis elmondásuk szerint ez a képesség leginkább középiskola végére alakul ki megfelelő szintre, amikor már készség szinten képesek alkalmazni tudásukat, és sokkal magabiztosabb térképolvasásuk. Tanárként fontos felhívunk a diákok figyelmét, hogy miért is fontos dolog, mire jó egyáltalán a térképolvasás és atlaszhasználat megtanulása, valamint mennyi témában használható, hiszen ez ösztönzően hathat rájuk, nem alakul ki bennük a feleslegesség érzése a tevékenységgel kapcsolatban. A kérdőívet kitöltő diákok kisebb része írta csak azt, hogy az atlaszhasználat egyáltalán nem fontos, vagy a földrajz tantárgyhoz tartozó, szükséges rossz, amely nehezíti a tárgy megtanulását. Szerencsére mindkét korosztály nagy része már felismeri azt, hogy az atlasz és azon belül a térképek használata hasznos dolog, hiszen az alapvető tájékozódási képesség kifejlődéséhez elengedhetetlen. Leendő tanárként ezt kell erősítenünk és tudatosítanunk a diákokban, és felhívni a figyelmet ennek fontosságára, hiszen az így megszerzett ismeretek, tudás több területen is kamatoztatható.

A tanárokkal készített interjú során ügyeltünk arra, hogy saját tapasztalataikat és módszereiket igyekezzenek megosztani velünk, az atlaszhasználatban, valamint a diákok szemszögéből tekintve, melyek lehetnek problémás területek a tanulás során. A következőkben az interjúk eredményét, összegzését szeretnénk ismertetni. Az első interjút egy jó hírű gimnáziumban, 8. és 10. osztályt egyaránt tanító földrajztanárnővel végeztük el, aki készségesen beszámolt sokévi tapasztalatáról és módszereiről, melyek segítségével igyekszik megfelelően fejleszteni a diákok térkép- és atlaszhasználati képességeit. Következzen hát most egy kis ízelítő a tanári interjúkból.

„A térbeli gondolkodás fejlesztéséhez nagymértékben hozzájárul a tájékozódás fejlesztése, ezt szolgálja a tankönyvi anyagrészekhez kapcsolódó atlaszhasználat. Minden anyagrésznél fontos párhuzamosan a térképekkel való foglalkozás, feladatok, mely leginkább a 8. és 10. osztályban megjelenő regionális földrajz keretein belül érvényesül. Úgy gondolom fontos, hogy a diákok ne csak a térképen, hanem a vaktérképen, nématérképen is képesek legyenek tájékozódni, ezért minden anyagrész után szoktam egy összefoglaló topográfiai

névanyagot összeállítani, melyek a leglényegesebb tájak, városok, területek, melyeket ismerniük kell a diákoknak.

A 9. osztályos tananyag keretein belül tanuljuk teljes részletességgel a térképi alapismereteket, melynek egy része a 7.-es anyag átisméltése (amit sokszor nem tudnak a diákok, vagy nem is tanulnak), valamint az atlasz tartalmi elemeivel való megismerkedés (jelkulcs, fókusz, rajzi elemek a térképen). Ezen kívül az egyes térképi ábrázolási módokkal is megismerkedünk. Bár nagy részletességgel 9. évfolyamban jelenik meg a térképekkel kapcsolatos ismeretek elsajátítása, fontosnak tartom az alapokat a 7-8. osztály számára is megtanítani, hiszen ezek elengedhetetlenül szükségesek az akadálymentes térképolvasáshoz.

Sokszor használom a 7-8. osztályban tematikus térképeket, még hozzá kezdetben inkább közösen próbálunk eligazodni az ábrázolásban, míg szépen fokozatosan jutunk el addig a szintig, amikor a diákok már magabiztosan tudják önállóan is értelmezni ezeket a térképeket.

A házi feladatban aktuálisan minden tananyaghoz kapcsolódóan megjelenik a térképek használata, legyen szó társadalom-földrajzi, gazdaságföldrajzi témáról. Régebben adtam fel önálló szorgalmi házi feladatot, mely egy fél tanévet felölelt, térképkészítéssel kapcsolatban. A diákoknak folyamatosan vázlatokat kellett készítenie az általam megadott paraméterek segítségével, a megrajzolendő szigethez, melyet folyamatosan bővítettek.

Korábban adtam fel olyan házi feladatot is az atlaszhoz kapcsolódóan, hogy egy adott hosszúsági kör mentén „utazzanak” a térképen és nézzék meg, mely országokon haladnak keresztül, és ezen belül írhattak az ország társadalom-földrajzi, gazdasági jellemzőiről, vagy éppen az átszelt folyókról készítettek ismertetőt.

Leginkább a térkép tanulás során szoktam hangsúlyozni az atlaszok, térképek fontosságát, hogy milyen nagymértékben segítik az eligazodást a tájak felismerését, tájékozódást. Az életkori sajátosságokból adódóan a 7-8. osztályos korosztály számára problémát jelent a falai térképen megmutatni az egyes területeket, városokat, még akkor is, ha azt előtte a saját atlaszukban megnézték. Ezért igyekszem motiválni őket, hogy vigyék ki nyugodtan a falai térképhez a saját atlaszukat és az segíteni fog a pontos elhelyezésben, törekszem minden órán őket is a falai térképhez kihívni, hiszen ezzel a vizualizációs, valamint térképolvasási készségük is fejlődik.

A 10. osztály esetében, a tananyagból adódóan kevesebbszer kerül elő az atlasz és a térkép, de ha a tananyag engedi és található a témához illeszkedő tematikus térkép a diákok számára, akkor mindenképp igyekszem ezekkel szemléltetni a területi összefüggéseket, átalakulásokat.”

Másik kiválasztott interjúalanyom egy budapesti általános iskola és gimnázium egyik földrajztanára, aki egyaránt tanít a 8. és a 10. osztályban. Előszeretettel választ olyan feladatokat a tanórán, melyekben a diákok önállóan dolgoznak az atlaszon belül (például keresés az atlaszban a fókuszterület segítségével, vagy éppen a névmutató alapján). Fontosnak tartja, hogy a tanulóknál kialakuljon a biztos, stabil tájékozódás képessége. Ehhez nélkülözhetetlen az atlasz elővétele az órákon.

Elmondása szerint a szorgalmas, jó képességű diákok kellő gyakorlás mellett sikeresen megmutatják az atlaszban tanult elemeket a falitérképen is. Ezzel is utalt a tanár úr arra, hogy a gyakoroltatás elengedhetetlen ahhoz, hogy ismereteik más helyzetben is könnyedén felidézhetőek legyenek. Szerinte lényeges, hogy minél előbb, minél fiatalabb korban kialakuljon ez a fajta képesség, ugyanis a felsőbb évfolyamokban ez a folyamat sokkal nehezebb és időigényesebb lenne.

A tanár úr témazáró dolgozatoknál mindig felméri a topográfiai tudást nématérképek formájában, tehát egy, vagy két feladat biztosan erre irányul. Röpdolgozatoknál nem fordít erre ekkora figyelmet. Az órák alatt is gyakorta előkerülnek topográfiához kapcsolódó tevékenységek.

A házi feladatok nagy részét a munkafüzetből adja fel. Ezek között van, melyhez elő kell venni az atlaszt, például akkor, ha vaktérképen kell dolgozni.

A tanár úr szerint fontos, hogy a diákok felismerjék az atlasz nyújtotta lehetőségeket. Természetesen akadnak olyanok, akik mindezt feleslegesnek tartják, ugyanis a jelenkor modern eszközei megkönnyítik a tájékozódást. Viszont a térképgyűjtemények ismerete nélkül ezeket a segédeszközöket sem tudják megfelelően alkalmazni.

Az interjúk és a kérdőívek tanulságait feldolgozva megtapasztaltuk, hogy a földrajztanárok is fontosnak tartják a térképolvasás mellett az atlaszhasználat képességének folyamatos kialakítását, így tapasztalatainkat beépítve következzen most a fejlesztési terv. A táblázatos részben csak címszavakban szerepelnek az általunk kitalált feladatok, a hozzá kapcsolódó részletesebb leírások pedig alatta találhatóak.

Fejlesztési terv

Életkori sajátosságoknak megfelelő feladatok	Életkori szakaszok		
	5-6. osztály	7-8. osztály	9-10. osztály
1)Az atlaszban - áttekintés	1)A magyarországi főbb ásványkincsek megismerése, az atlasz segítségével	1)Energiahordozók és ásványkincsek az atlaszban	
2)Útvonaltervezés Magyarországon	2)“Osztályatlasz”	2)Információgyűjtés az atlaszból	
3) Térképek tájolása	3)Jelkulcs készítése	3)Kontúrvonalas térkép kiegészítése	
4)Szimbólumok értelmezése	4)Térkép kiegészítése jelkulccsal	4)Útvonalterv készítése	
5)Fokhálózat játék	5)Amerika éghajlata	5)Keresőhálózat verseny	
6)Kedvenc városok	6)Társasjáték a hosszúsági és szélességi körökön		
7)Az atlasz felépítése.	7)Utazás a térképen		
8)Vonalas mérték használata.	8)Hol vannak a városok?		
9)Az áttekintő térkép használata - Verseny.			
10)Kincskeresés az áttekintő térkép segítségével.			

A feladatok részletes leírása

5-6. évfolyam

1. Az atlaszban - áttekintés

Feladat: Nyisd ki az atlaszt a jeleknél! Csinálunk együtt egy kis összefoglalót a füzetbe: melyik jel mit jelent. Milyen jelek vannak ezek közül a te városod körül? Ha van rá lehetőség beviszünk tipikus anyagokat az órára, pl. papír. Miből mi lesz? Ezekkel találkozol-e a saját lakásotokban? Mit csináltok ezekkel? Mire valók? Ha van rá lehetőség, lehet egy kis projektet elindítani ezekkel az anyagokkal kapcsolatban, kitérve a szelektív hulladékgyűjtésre.

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka, majd együtt az osztály átbeszéli a megoldást. A projekt része csoportos munka (4 fő)

Fejlesztési cél: Fontos az atlasz általános felépítésének megismerése és a jelmagyarázat ismeretének készségének fejlesztése. A projektmunka során fontos az együttműködő képesség fejlesztése és a környezettudatos magatartás fejlesztése is.

2. Útvonaltervezés Magyarországon

Feladat: Tervezz útvonalat Magyarországon! Hogyan jutunk el egyik városból a másikba? Írd le az irányokat, a használt közlekedési eszközök nyújtotta lehetőségeket! Te választhatod ki a városokat, de indokold meg, miért ezekkel szeretted volna dolgozni!

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka, akár órai akár otthoni formában

Fejlesztési cél: Cél a térképen való tájékozódás képességének fejlesztése, illetve az egyéni gondolkodásmód elősegítése.

3. Térképek tájolása

Feladat: Iránytű segítségével betájoljuk magunkat, majd az atlasz egyes térképeit is a megfelelő irányba fordítjuk.

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Először mindenki egyénileg próbálkozik, majd csoportos munka, az osztály együtt dolgozik

Fejlesztési cél: Az iránytű használatának fejlesztése, az atlasz betájolásának képességének fejlesztése.

4. Szimbólumok értelmezése

Feladat: Nyisd ki az atlaszodat a jelmagyarázatnál. Mit milyen szimbólummal jelölnek? Hol találsz ilyen jeleket? Vajon miért úgy jelöljük ezeket a dolgokat, ahogyan?

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Az osztály együtt dolgozik.

Fejlesztési cél: Kommunikáció képesség és a kreativitás fejlesztése. Önálló gondolatok megfogalmazásának elősegítése, az atlasz jelkulcsának megismerése, tájékozódás a térképgyűjteményben.

5. Fokhálózat játék

Feladat: Dolgozzatok párban. Lapokra városok nevét írtam, az egyikőtök húzzon ezek közül, majd mondja el a párjának, hogy melyik szélességi, valamint hosszúsági körön helyezkedik el az adott település, (de a nevét ne említse). A pár másik tagja ezek alapján keresse meg a várost. Ha helyes a válasz, akkor pontot kap az adott páros.

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Páros munka

Fejlesztési cél: Az atlaszban való eligazodás fejlesztése, a fokhálózat használatának gyakorlása és a kooperációs képesség erősítése.

6. Kedvenc városok

Feladat: Az atlaszok kinyitása után válasszátok ki a szívetekhez legközelebb álló magyar települést. Ezek után keressétek meg ezeket az atlaszban, majd (az osztálytermet Magyarországnak képzelve) álljatok be úgy, ahogy a városok a valóságban elhelyezkednek.

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka, majd az osztály a tanár segítségével közösen oldja meg a feladat második részét.

Fejlesztési cél: A térbeli tájékozódás és az atlaszban való eligazodás képességének fejlesztése, valamint az együttműködés és a fegyelmezett munka készségének fejlődésének elősegítése.

7. Az atlasz felépítése

Feladat: Készíts a füzetedbe egy rövid vázlatot arról, hogy miket is találsz meg az atlaszban (főleg témakörök, az atlasz fontosabb felépítő elemei a fontosak). Figyelj arra, hogy semmilyen lényeges részt ne hagyj ki! Az órán a házi feladat ellenőrzése képpen végiglapozzuk együtt az atlaszt, hogy mindenkiben rögzüljön az atlasz felépítése, és hogy mit, hol találhat meg benne.

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Egyéni otthoni munka, majd az osztály együtt dolgozik az órán.

Fejlesztési cél: Az atlasz felépítésének teljes elsajátítása, a különlegességek megismerése. az atlaszban való tájékozódás fejlesztése.

8. Vonalas mérték használata

Feladat: Mérjétek meg két adott város vagy terület távolságát különböző térképeken is a vonalas mérték és a vonalzó segítségével! Hasonlítsátok össze az így kapott eredményeket!

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Páros munka

Fejlesztési cél: A vonalas mérték használatának megfelelő elsajátítása, az együttműködő képesség és a matematikai kompetencia fejlesztése.

Megjegyzés: Bécs és Budapest távolságának mérése jó feladat lehet a különböző méretarányú térképeken.

9. Az áttekintő térkép használata - Verseny

Feladat: Nyissátok ki az atlaszt az áttekintő térképnél! Keressétek meg az atlaszban (oda kell lapozni, ahol az áttekintő térkép szerint található) az általam mondott területeket! Az győz, aki a leggyorsabban odalapoz, ahova kell.

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka.

Fejlesztési cél: az áttekintő térkép és az atlasz általános felépítésének megismerése és készség szintű használata. Gyors helyzetfelfogó képesség elősegítése.

Megjegyzés: Ez a feladat bonyolultabb formában magasabb évfolyamokon is könnyen alkalmazható.

10. Kincskeresés az áttekintő térkép segítségével

Feladat: Párosával vagy hárman (osztálylétszámtól függ) dolgozzatok! Az áttekintő térképen az egyes kijelölt részek egy-egy számot/kódok kapnak, melyek közül húznotok kell egyet (vagy sorolással döntünk). A feladat, hogy a kijelölt terület térképein kell kalandozni. Minden területhez tartozik ugyanis egy leírás, hogy hol van elrejtve a Kalózok Kincse. Meg van adva egy kiindulási pont és onnan különböző utasítások segítségével (égtájak, távolság, köztes földrajzi helyek) kell eljutni a kincshez. Fontos, hogy veszélyek is várnak rátok, egy-egy olyan ponton, ahol nehézségbe ütköztök, akkor juttok át, ha jól válaszoltok az ott feltett egyszerű kérdésekre. (Ezek a kérdések vonatkozhatnak egy adott anyagra vagy akár az egész évi tananyagra. Ha mindenen túljutottak és elértek a kincshez, a jutalmazás módja a tanártól függ. Az, hogy a diákok különböző térképeken dolgoznak, izgalmasabbá teszi a játékot és jobban megtanulhatják, hogy mit hol találnak a térképen.)

Célcsoport: 5-6. évfolyam

Munkaforma: Páros vagy csoportos munka (osztálylétszámtól függ).

Fejlesztési cél: Az atlaszban való eligazodás képességének, az együttműködő, a problémamegoldó képességek fejlesztése, Ismeretanyag felidézésének segítése és a tanulási kompetencia fejlesztése.

7-8. évfolyam

1. A magyarországi főbb ásványkincsek megismerése, az atlasz segítségével

Feladat: Keresd meg az atlaszban a Magyarország térképen a fekete és fehér háromszögeket, piros trapézokat, (stb.)! Jelöld be őket a saját kis körvonalas térképeden! Mit jelentenek a jelek? (Együtt megbeszéljük, majd mellé bejelöljük a főbb városokat. Gazdasági folyamatokat hozzárendeljük.)

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka, majd az osztály közösen megbeszéli a megoldást és fejleszti tovább a feladatot.

Fejlesztési cél: Az atlaszban való tájékozódás, a térképi jelek használatának és értelmezésének valamint az összefüggések meglátásának és értelmezésének képességeinek fejlesztése.

2. “Osztályatlasz”

Feladat: Húzz egy kártyát a pakliból és az atlasz valamint a társaid segítségével állj be a megfelelő helyre! A vonalas mérték segítségével mérjétek le a városok távolságát!

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka (atlaszban való keresés), majd az osztály együtt dolgozik.

Fejlesztési cél: Az atlaszban és a térben való tájékozódás képességének fejlesztése. Az együttműködő képesség, a fegyelmezett munka és az utasítások betartásának készségének kialakulásának elősegítése. A matematikai kompetencia fejlesztése.

Megjegyzés: A városok kiválasztásának szempontjai: az adott anyagtól függ, hogy mely földrész városai, vagy akár egy megye főbb városairól is lehet szó, amelyeket a gyerekek fognak ábrázolni (egy cetlit fognak, amin a nevük [megjelenített város neve] látható, és úgy állnak egymáshoz képest, ahogy ezek a valóságban elhelyezkednek.) Megadott idő kereten belül kell az égtájaknak és egymáshoz való távolság alapján beállniuk. Az atlaszban a vonalas mérték segítségével lemérjük a távolságukat, majd ellenőrizzük a munkánkat.

3. Jelkulcs készítése

Feladat: Az atlaszban használt jelkulcshoz hasonlóan készíts új jelkulcsot! Milyen szimbólummal lenne érdemes ábrázolni az egyes gazdasági ágazatokat, hogy informatív jelöléseket kapjunk?

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: Egyéni munka

Fejlesztési cél: A jelkulcs használatának és értelmezésének képességének fejlesztése, kreativitás és az önálló gondolkodás képességének elősegítése.

4. Térkép kiegészítése jelkulccsal

Feladat: Nyissátok ki az atlaszotokat (az aktuális tananyaghoz kapcsolódó térképek közül) egy olyanál, ahol csak a fontosabb városok vannak jelölve, a gazdasági ágazatokhoz kapcsolódóan nincsenek szimbólumok. Egy térképi szimbólumokat tartalmazó listát kaptok mellé. Az egyes szimbólumokat a megfelelő városokhoz kell kapcsolni. A jelkulcsot se felejtsetek el!

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: páros munka

Fejlesztési cél: térképi jelkulcs használata, az egyes városok és a rájuk jellemző tevékenységek ismerete

5. Amerika éghajlata

Feladat: Keressétek meg az atlaszotokban az összes Amerikával kapcsolatos térképet! Ezek közül válasszátok ki az éghajlatot ábrázolókat és jellemezzétek ezek alapján Észak- és Dél - Amerika éghajlatát!

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: páros munka, majd közös megbeszélés

Fejlesztési cél: tájékozódás az atlaszon belül, tematikus térképek keresése és értelmezése, összefüggések keresése

Megjegyzés: A közös megbeszélés során mezőgazdasági termelést ábrázoló, valamint a talajtípusos térképek segítségével együtt értelmezzük az éghajlattal való összefüggést. (A térképek megtalálása a diákok feladata, a tanár csak az értelmezésben nyújt segítséget.)

6. Társasjáték a hosszúsági és szélességi körökön.

Feladat: A társasjáték alapja az atlasz Föld térképe lesz, amin a mezők a szélességi és hosszúsági körök metszéspontjai. A lépéseket a kártyák (irányokat tartalmaz: É, D, K, Ny, ÉK, ÉNy, DK, DNy kártyák vannak a pakliban) és a dobókockán dobott szám értéke határozzák meg. Különleges kártyák is vannak a pakliban, ezen a nevezetes szélességi körök nevei találhatóak. Aki ilyet húz, annak nem kell figyelembe vennie a dobás értékét, hanem az adott szélességi kör mentén bárhová léphet. Mindig mondd is el, hogy mi található ott, ahová léptetek. Ha rossz a válasz, kimaradsz a következő dobásból.

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Fejlesztési cél: nevezetes szélességi körök ismerete, földrajzi fókuszhasználatának fejlesztése, irányok gyakorlása

Megjegyzés: Megegyezés kérdése, hogy honnan indulnak és hová kell érkezniük.

7. Utazás a térképen:

Feladat: A következő leírás alapján határozd meg, hogy hová utaztunk. A kiindulási pont Gárdony. Itt vonatra szállunk, és egy híres, műemlékekben bővelkedő koronázási városba jutunk. Innen ÉK felé indulunk tovább, amíg a Nyugat- Dunántúli régió központjába nem jutunk. Itt hajóra szállunk, és DNY felé vesszük az irányt, amíg egy híres határátkelőhöz nem jutunk. Mely városba érkeztünk? Mely városokon mentünk keresztül (ahol át is szálltunk, vagy irányt váltottunk), milyen folyón hajóztunk?

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: egyéni munka, közös ellenőrzés

Fejlesztési cél: irányok és nevezetességek gyakorlása

Megjegyzés: A feladatnak több változata is elképzelhető, például távolságokat is megadhatunk.

8. Hol vannak a városok?

Feladat: Magyarország nématérképét látjátok kivetítve, a feladat pedig a következő. Tíz cetlire ráírtam egy-egy hazai várost, a jelentkezőknek az lenne a feladata, hogy próbálják meg a kiosztott korongok segítségével elhelyezni ezeket a városokat. A többiek feladata az, hogy leírják, melyik város lehetett a cetlire írva. Miután mindenki leírta a bejelölt településeket, ellenőrizzük le az atlasz segítségével, helyesen oldottuk-e meg a feladatot.

Célcsoport: 7-8. évfolyam

Munkaforma: egyéni munka

Fejlesztési cél: topográfiai tudás tesztelésére alkalmas feladat, mely az adott tananyaghoz variálható

Megjegyzés: Akár több korosztályban is alkalmazható feladat, attól függően milyen nehézségű topográfiai fogalmakat alkalmazunk, (vagy akár ásványkincsekkel is variálható) regionális földrajzhoz kapcsolódó témánál kitűnően használható.

9- 10. évfolyam

1. Energiahordozók és ásványkincsek az atlaszban

Feladat: Keressétek meg a térképen a főbb energiahordozók, ásványkincsek legnagyobb lelőhelyeit! Milyen ipar települt ezekre? Tervezzetek utat a lelőhelytől a feldolgozási helyig, majd a fogyasztóig, írjátok le a szállítási eszközöket is!

Célcsoport: 9-10. évfolyam

Munkaforma: páros munka

Fejlesztési cél: energiahordozók, ásványkincsek térképi jelének ismerete, ezek összekapcsolása az egyes ipari létesítményekkel és azok szimbólumával

Megjegyzés: Az éppen tárgyalt ország térképén végzendő feladat.

2. Információgyűjtés az atlaszból

Feladat: Gondoljátok végig, milyen témákhoz, hányféle módon lehet információt szerezni az atlaszotokból. Utána mutassátok is ezt meg az osztálynak, mintha tanítási órarészletek lennének!

Célcsoport: 9-10. évfolyam

Munkaforma: csoportmunka (3-4 fős csoportok)

Fejlesztési cél: az atlaszok hasznának tudatosítása, az abban való tájékozódás és a kommunikációs képesség fejlesztése

Megjegyzés: A feladat közben mintegy megtanítyák egymásnak az atlaszhasználat módszereit. A feladat eredményességének növelése érdekében a tanár szempontokkal segítheti a feladatmegoldást, illetve csoportonként differenciálva kijelölheti azokat a térképoldalakat, amelyek jól illeszkednek egy-egy tanulási tevékenységhez (leolvasás, útvonaltervezés, mérés-számítás, időbeli tájékozódás, ...)

3. Kontúrvonalas térkép kiegészítése

Feladat: A kontúrvonalas térképen jelölt városokhoz rendeljétek hozzá az atlaszok által is használt szimbólumokat! Az ismert, általánosan elfogadott jelöléseket használjátok! Jelkulcsot is készítenek!

Célcsoport: 9-10. osztály

Munkaforma: páros munka

Fejlesztési cél: az atlaszok által használt szimbólumok ismerete, a városokra jellemző tevékenységek tudása

4. Útvonalterv készítése.

Feladat: Egy székesfehérvári iskola diákjai a Nyíregyházi Állatparkba szeretnének ellátogatni. Készítsétek el az utazási tervét! Milyen lehetséges közlekedési eszközökkel juthatnának el oda, melyik mennyi időt igényelne, milyen távolságot kellene így leküzdeniük, és milyen költségekkel járna az út?

Célcsoport: 9-10. évfolyam

Munkaforma: Csoportmunka

Fejlesztési cél: távolság mérése, idő becslése, tervezés, különböző lehetőségek számbavételének képessége (pozitívumok, negatívumok)

5. Keresőhálózat verseny:

Feladat: A feladat kezdetekor az atlasz még mindenki előtt csukva van. Minden csoport kap egy-egy feladatlapot, melyen különböző földrajzi nevek, helyek vannak felsorolva, különböző formában. Vannak olyan feladatok, melyben a földrajzi név szerepel, ezt kell a tárgymutató segítségével megkeresni és leírni a keresőhálózat segítségével az elhelyezkedésüket, valamint a szélességi és hosszúsági körökkel meghatározható helyüket is meg kell adni. (Vannak olyan feladatok, mikor vagy a keresőháló, vagy a szélességi és hosszúsági körök segítségével vannak megadva a földrajzi helyek, ezeket kell megnevezni.) Ha mindenki megkapta a feladatlapot, indulhat a verseny. Mindenki egyszerre nyithatja ki az atlaszt. A lényeg, hogy minél több helyes megoldást adjatok meg, egy adott időkereten belül. Az győz, aki a legtöbb helyes választ adja.

Célcsoport: 9-10. évfolyam

Munkaforma: Csoportos munka (3 fős csoportok)

Fejlesztési cél: atlasz felépítésének ismerete, a tárgymutató és a keresőhálózat használata, szélességi és hosszúsági körök segítségével tájékozódás a térképen

Összegzés

A fenti táblázatban látható feladatok minden esetben az atlaszok használatára igyekeznek sarkallni a diákokat, hiszen másképpen nem tudják őket megoldani. Nagyon fontosnak találjuk, hogy a földrajz tanulása során sűrűn forgassák a tanulók a térképgyűjteményeket, hiszen rengeteg tudásra tehetnek szert, akár észrevétlenül is. Éppen ezért, tanárként fontos feladatunk, hogy rávegyük őket az alkalmazására. Kevés diák fogja kézbevenni csak azért, mert a tanár felhívja rá a figyelmet, hogy nagyon hasznos segédeszköz, amit érdemes a felkészülés során nézegetni. Ezért közvetve, feladatokon keresztül kell kialakítanunk az igényt bennük az atlaszhasználatra. Nyilván ez csak akkor valósítható meg, ha segítünk nekik elsajátítani a biztos alapokat, hiszen ha azok nincsenek meg, akkor nem lehet mire építeni. Ennek fontos komponense az atlaszok egyes részeinek (pl. tartalomjegyzék, névmutató, stb.) megismerése. Kiemelendő az egyes térképtípusok általános elhelyezkedése az atlaszokon belül, ami szintén segítheti a tájékozódást.

Mivel az atlasz egy térképgyűjtemény, így a térképek részeit is szükséges ismerniük a diákoknak ahhoz, hogy tájékozódni tudjanak. Emiatt nem elhanyagolható, hogy megtanítsuk mely témákhoz milyen típusú térképet érdemes igénybe venni. A térképen való tájékozódás kulcsfontosságú eleme a térképi jelrendszer pontos ismerete. Ennek komponensei a domborzatrajz, a síkraajz és a névrajz. Ezek közül is kiemelkedő jelentőséggel bír a síkraajz, amely magában foglalja a természetes és mesterséges tereptárgyak ábrázolását, a jelmagyarázatot. Ennek tisztázására érdemes, sőt muszáj elégedő időt szánni, sokat gyakoroltatni mert ha ezt nem sajátítják el megfelelően, az nagyban megnehezíti a későbbi térképen való tájékozódásukat. Erre több feladat is irányul a fejlesztési tervünkben, mivel létfontosságúnak találjuk a térképeken való tájékozódás szempontjából.

Projektünk során a diákok által kitöltendő kérdőívekkel, és a tanári interjúkkal arra a kérdésre szeretnénk volna megtudni a választ, hogy a jelenlegi közoktatásban, a mindennapi tanítási gyakorlat során mekkora szerepet kapnak az atlaszok. A tanórákon és azokon kívül, az otthoni felkészülés során milyen gyakran és milyen mélységben alkalmazzák a tanárok, valamint a tanulók. A válaszok alapján megállapíthatjuk, hogy szerencsére a tanárok többsége (legalábbis saját bevallásuk szerint) gyakorta előveszi a földrajzórákon a térképgyűjteményt. A házi feladatok atlaszhasználatra irányuló feladatainak sűrűségéről már nem beszélhetünk ilyen pozitívan. Az egyes évfolyamokon változó gyakorisággal szerepelnek erre irányuló feladatok. Az elmondások alapján ezt leginkább az határozza meg, hogy éppen milyen

tananyagrésznél tart az osztály, bár meggyőződésünk továbbra is az, hogy csaknem minden témához lehet találni az atlaszokban vonatkozó részeket. A tanulók saját bevallásuk szerint ügyesen tájékozódnak a térképeken és magában a térképgyűjteményben is, ám a tanárok szerint azonban ez nem minden esetben mondható el. Így szükséges lenne a térkép-, és atlaszhasználati készség fejlesztése. Ennek érdekében igyekeztünk ennek a célnak megfelelő feladatokat alkotni. Ezek megírásakor fontos szempontnak tartottuk az életkori sajátosságok figyelembe vételét, hiszen egy fejlesztési terv csak akkor mondható hatékonynak és használhatónak, ha tudjuk, hogy kiknek szól, mit szeretnénk alkalmazásával elérni, ismerjük az adott életkor jellemzőit, az ekkor felmerülő nehézségeket.

Az atlaszhasználat persze nehéz eset, hiszen csaknem minden földrajzi tartalom tanításánál, tanulásánál szóba kerül. Emiatt hatalmas lenne a témánk merítési területe, így a feladatok kidolgozásánál igyekeztünk a konkrét témákat kikerülni, és magára az atlasz használatának, abban való tájékozódásnak a fejlesztésére helyezni a hangsúlyt. Természetesen ezek csak lehetőségek, a konkrét feladatok, tevékenységek mindenképpen alakulnak a tanítási - tanulási folyamat során. Ezt nagyban befolyásolja például az adott tanulócsoport összetétele, így mindig a tanárnak kell mérlegelnie, hogy az aktuális helyzetben mit érdemes bevetni a tudás megszerzése érdekében.

Összességében elmondhatjuk, hogy élveztük a közös munkát. A szakirodalom hiányában először lehetetlennek tűnő témával is megbarátkoztunk végül, sőt, a megbeszélések során döbbsentünk rá mi magunk is, hogy milyen fontos dologról van szó. A földrajzoktatás egyik alappillére a térképek ismerete, azok olvasásának, értelmezésének képessége. Ez nyilván nem alakul ki magától. Tanárként feladatunk, hogy segítsük diákjainkat ennek a képességnek a kialakításában, fejlesztésében, hogy majd mikor már elengedjük a kezüket, és önállóan kell boldogulniuk, akkor is helyt álljanak. Bízunk benne, hogy ezzel a néhány felvázolt feladattal kedvet kaphatnak az atlaszok tüzetesebb megismerésére, és rájönnek, hogy milyen remek segédeszköz van a kezükben. Persze mindez csak akkor fontos, hogyha megfelelően tudják használni, aminek kialakítása már a mi felelősségünk.

Források

1. Dr. Farsang Andrea: Korszerű módszerek a földrajzoktatásban - http://www.jgypk.u-szeged.hu/tamopb/download/tananyag/Korszeru_modszerek_a_foldrajzoktatásban.pdf
2. Makádi Mariann - Farkas Bertalan Péter - Horváth Gergely: Tanulás - tanítási technikák a földrajztanításban, Eötvös Loránd Tudományegyetem, 2013 - <http://elte.prompt.hu/sites/default/files/tananyagok/TanulasiTanitasiTechnikakAFoldrajztanításban/book.pdf>
3. Makádi Mariann - Kompetenciafejlesztő földrajzoktatás - Összefoglaló szakmódszertani tanulmány, Eötvös Loránd Tudományegyetem TTK FFI Földrajztudományi Központ, Budapest, 2015 augusztus - http://geogo.elte.hu/images/downloads/3_Kepzeshez_kapcsolodo_anyagok/3.2_Szakmódszertani_felkeszules_segedanyagai/kompetenciafejleszto_foldrajztanítás/Kompetenciafejleszto_foldrajztanítás.pdf